

ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ЧИННИК ЗМІНИ КАПІТАЛІВ В ІНТЕГРОВАНОМУ ЗВІТУВАННІ

Фесенко А. В., аспірантка кафедри обліку та оподаткування, Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

e-mail: a.v.fesenko@knute.edu.ua

ORCID ID: 0000-0003-1691-3739

***Анотація.** Метою дослідження є теоретичні та практичні основи концепції оподаткування як чинника зміни капіталів підприємства та його вартості в короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі. У процесі дослідження використовувались загальнофілософські, загальнонаукові та спеціальні наукові методи, зокрема: методи індукції, дедукції, аналізу та синтезу – для розкриття теоретичних засад концепції оподаткування, метод узагальнення, системний метод – для визначення фінансових та нефінансових показників впливу оподаткування на капітали підприємства тощо. Під час дослідження проаналізовано зміну сутності оподаткування в умовах сталого розвитку, розглянуто зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні) аспекти оподаткування як чинника зміни капіталів підприємства, визначено орієнтовні фінансові та нефінансові показники впливу оподаткування на капітали підприємства. Практична значимість полягає у використанні отриманих результатів дослідження під час розкриття інформації про податки в інтегрованій звітності.*

***Ключові слова:** податки, оподаткування, інтегроване звітування, інтегрований звіт, сталий розвиток, корпоративна звітність, капітали підприємства.*

TAXATION AS A FACTOR OF CHANGE OF CAPITALS IN INTEGRATED REPORTING

Fesenko Alina, Postgraduate student at the Department of Accounting and Taxation, State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine

e-mail: a.v.fesenko@knute.edu.ua

ORCID ID: 0000-0003-1691-3739

***Abstract.** The purpose of the article is the theoretical and practical foundations of the concept of taxation as a factor of change of capitals and value of the enterprise in the short-term, medium-term and long-term perspective. In the research process, general philosophical, general scientific and special scientific methods were used, in particular: methods of induction, deduction, analysis and synthesis - to reveal the theoretical foundations of the concept of taxation, a generalization method, a systematic method - to determine financial and non-financial indicators of the impact of taxation on capitals of the enterprise, etc. During the research, the change in the essence of taxation in the conditions of sustainable development was analyzed. Taxation, as one of the indicators of sustainable development, is a factor of change of the company's capitals. The external (exogenous) and internal (endogenous) aspects of taxation as a factor of change of capitals of the enterprise were considered. In integrated reporting, it is advisable to use financial and non-financial indicators to reflect quantitative and qualitative changes of capitals of the enterprise under the impact of taxation. Indicative financial and non-financial indicators of the impact of taxation on the capital of the enterprise were determined. The practical significance lies in the use of the obtained research results when disclosing information about taxes in integrated reporting.*

***Keywords:** taxes, taxation, integrated reporting, integrated report, sustainable development, corporate reporting, capitals of enterprise.*

JEL Classification: M400, M410.

Постановка задачі. Інтегроване звітування є інструментом управління сталим розвитком як суспільства в цілому, так і окремих територіальних та інституційних одиниць.

Основними фундаментальними концепціями інтегрованого звітування є концепція капіталів, в межах якої розрізняють фінансовий, виробничий, інтелектуальний, людський, соціально-репутаційний, природний капітали, та концепція створення, збереження або втрати вартості компанії.

Інтегрований звіт покликаний надавати стейкхолдерам інформацію про те, як стратегія підприємства, корпоративне управління, результати діяльності організації в контексті зовнішнього середовища призводять до створення, збереження або втрати вартості в короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі [1].

В умовах сталого розвитку важливим чинником зовнішнього та внутрішнього середовища

компанії є оподаткування, за допомогою якого держава, органи місцевого самоврядування, з однієї сторони, акумулюють фінансовий ресурс, необхідний для реалізації державних та місцевих програм, з іншої сторони, регулюють суспільні відносини у певній сфері діяльності, впливаючи на поведінку платників податків.

В січні 2023 року набрала чинності Директива Європейського Союзу щодо корпоративного звітування про сталий розвиток, триває робота над Європейськими стандартами звітності про сталий розвиток, які після їх впровадження повинні будуть використовувати компанії під час підготовки корпоративної звітності про сталий розвиток.

У спільній заяві EFRAG і GRI, опублікованій в серпні 2023 року, зазначено про можливість використання стандарту GRI для звітування про додаткові суттєві теми, які не охоплюються Європейськими стандартами звітності про сталий розвиток, зокрема про податки [2].

Необхідність розкриття інформації про податки в корпоративній звітності актуалізує питання дослідження концепції оподаткування як чинника зміни капіталів підприємства та вартості компанії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні та практичні аспекти інтегрованого звітування в умовах сталого розвитку, глобалізації, корпоративної соціальної відповідальності та необхідності інформаційного забезпечення основних стейкхолдерів підприємства досліджувалися багатьма українськими та іноземними вченими, зокрема: Серпенінова Ю. [3, 5], Макаренко І. [3, 5], Олексіч Ж. [3, 5], Городецька М. [3], Семенова С. [4], Шпирко О. [4], Костенко О. [5], Пуговкіна Ю. [5], Шкроміда В. [6], Шкроміда Н. [6], Гнатюк Т. [6], Багрій К. [7], Свічкач Н. [8], Hamad S. [9], Lai F.W. [9], Shad M.K. [9], Khatib S.F.A. [9], Ali S.E.A. [9], Permatasari I. [10], Narsa I.M. [10] та іншими.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну увагу українських та зарубіжних вчених до концептуальних основ інтегрованого звітування, принципів та структури інтегрованої звітності залишається недостатньо дослідженим питання концепції оподаткування як одного із показників сталого розвитку та чинника зміни капіталів підприємства (фінансовий, виробничий, інтелектуальний, людський, соціально-репутаційний, природний), що і обумовило необхідність цього дослідження.

Мета дослідження. Метою статті є поглиблення теоретичних та практичних основ інтегрованого звітування з урахуванням концепції оподаткування як чинника зміни капіталів підприємства та його вартості в короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі.

Основний матеріал. В концепції інтегрованого мислення та інтегрованого звітування підприємство розглядається як відкрита система, що взаємодіє із зовнішнім середовищем та капіталами (ресурсами і відносинами) в процесі створення, збереження або втрати вартості в короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі.

Капітали компанії є запасами вартості, вхідними даними для її бізнес-моделі, збільшуються, зменшуються або трансформуються в процесі бізнес-діяльності організації.

В інтегрованому звітуванні основна увага зосереджена на взаємодії бізнес-моделі підприємства із різними формами капіталів в контексті зовнішнього середовища. При цьому, компанія розглядається як частина більшої системи яка формується якістю, доступністю та вартістю ресурсів, а також правилами, нормами і очікуваннями зацікавлених сторін.

Інтегроване мислення враховує взаємопов'язаність та взаємозалежність між великою кількістю факторів, що позначаються на можливості організації створювати, зберігати або втрачати вартість з часом, зокрема:

- капіталами, які підприємство використовує або на які воно впливає;
- здатністю організації реагувати на потреби та інтереси ключових зацікавлених сторін;
- тим, як компанія переглядає свою бізнес-модель та стратегію, реагуючи на зовнішнє середовище, ризики та можливості;
- видами діяльності, результатами діяльності (фінансовими та іншими), підсумками діяльності з позицій капіталів – у минулому, теперішньому та майбутньому [1].

Таким чином, на вартість підприємства в короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі впливають зовнішнє середовище (економічні умови, технологічний процес, суспільні та екологічні проблеми тощо), його ризики та можливості, а також внутрішнє середовище (бізнес-модель, корпоративне управління, стратегія, цінності організації тощо), яке контролюється, створюється, переглядається організацією під дією зовнішнього середовища, потреб та інтересів зацікавлених сторін.

В умовах сталого розвитку одним із чинників зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства є оподаткування.

У дискусійному документі Європейської Комісії «Сталі фінанси та податки» [11] зазначається, що держави-члени Європейського Союзу дедалі частіше використовують оподаткування для досягнення Цілей сталого розвитку. Прикладами можуть бути податки, розроблені та впроваджені для того, щоб змінити поведінку, наприклад, податки на викиди вуглецю, податок на пластикові пакети, або як альтернатива податкові стимули для компаній поводитися екологічно відповідально, зокрема найбільш поширеним прикладом у Європейському Союзі є посилені амортизаційні відрахування для компанії, які інвестують в енергоефективне обладнання.

В окремих країнах Європейського Союзу (наприклад, Норвегія) на урядовому рівні приймаються рішення про заборону інвестування публічних коштів в компанії, які ухиляються від сплати податків, що ускладнює їх доступ до ринку капіталів та забезпечує спрямування інвестиційних потоків компаніям, які дотримуються відповідальної податкової політики [11].

Використання оподаткування як інструменту управління сталим розвитком через податкову політику, вплив на поведінку платників податків обумовлює зміни в капіталах підприємства та позначається на вартості компанії в короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі.

Для розкриття концепції оподаткування як чинника зміни капіталів розглянемо основні наукові підходи до визначення сутності оподаткування (табл. 1).

Таблиця 1

Наукові підходи до визначення сутності оподаткування

Джерело, представник наукової школи	Ознака класифікації	Зміст об'єкту управління
Кембриджський словник [12]	оподаткування як процес встановлення та справляння податків	Оподаткування – це процес, за допомогою якого уряд країни отримує гроші від свого народу, щоб оплатити свої витрати
Магопець О. [13]	оподаткування як соціальний процес	«Оподаткування – це не лише діяльність держави, пов'язана зі встановленням та стягненням податків, а й взаємовідносини, які виникають під час такої діяльності, учасники такої діяльності, їх дії та взаємодії.»
Сидорович О. [14]	оподаткування як суспільний інститут	«Оподаткування є унікальним інститутом, який, характеризується економічним, соціальним і політичним характером прояву, стосується всіх систем та сфер функціонування суспільства.»

Джерело: складено автором на основі [12, 13, 14]

Аналіз основних наукових підходів до визначення оподаткування свідчить про те, що економічна сутність оподаткування полягає не лише у врегулюванні на законодавчому рівні процесу встановлення та справляння податків у країні, вона також включає поведінку, взаємодію, відносини учасників цього процесу.

Оподаткування є найдавнішим суспільним інститутом, який розвивається спільно з іншими інститутами та є показником рівня розвитку суспільства. Сидорович О. [14], у своєму дослідженні зазначає, що інститут оподаткування «формується під впливом сукупності інституціоналізованих формальних і неформальних норм і правил поведінки між учасниками взаємодій».

Формальні (правила, встановлені у правових актах, тощо) та неформальні (традиції, звичаї, моральні цінності, релігійні переконання, етичні норми та інші правила поведінки,

прийнятті у суспільстві) інститути оподаткування впливають один на одного та визначають інституціональну ефективність.

Амбрик Л. [15] звертає увагу, що «податкова поведінка платників податків детермінується як чинниками, на які має безпосередній вплив держава, а саме стабільність правового поля та якість регуляторних інституцій, так і внутрішніми мотиваційними установками».

Таким чином, аналізуючи вплив оподаткування на капітали підприємства необхідно враховувати зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні) аспекти оподаткування.

Зовнішні (екзогенні) аспекти оподаткування визначаються зовнішнім середовищем підприємства, податковою політикою держави, яка може сприяти змінам у поведінці компаній, громадян, спрямованим на досягнення бажаних зрушень у сфері охорони здоров'я, освіти, гендерної рівності тощо.

Держава, регламентуючи та організовуючи справляння податків та податкових платежів, надаючи податкові пільги та фінансування, в першу чергу впливає на зміни фінансового капіталу компанії, які в подальшому можуть призвести до збільшення, зменшення або перетворення інших видів капіталів компанії.

Конкурси та рейтинги сумлінних, найбільших платників податків, які проводяться органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, орієнтовані на зміни соціально-репутаційного капіталу підприємства, формування позитивного іміджу компанії.

Внутрішніми (ендогенними) аспектами оподаткування є внутрішнє середовище компанії, її бізнес-модель, поведінка компанії у сфері оподаткування, податкова політика підприємства, які визначаються зовнішнім середовищем існування організації, потребами та інтересами зацікавлених сторін, внутрішньою мотивацією підприємства.

Компанія, приймаючи рішення в сфері оподаткування, обумовлює збільшення, зменшення або перетворення її капіталів, що, в свою чергу, призводить до зміни вартості компанії. Від внутрішньої мотивації компанії залежатимуть кількісні та якісні зміни її капіталів (виробничого, природного, людського, інтелектуального, соціально-репутаційного, фінансового).

Так, наприклад, підприємство самостійно приймає рішення як йому реагувати на податкові стимули екологічно відповідальної поведінки, які впроваджує держава. Компанія має можливість вибору своєї поведінки, що в подальшому призведе до зміни капіталів. Зокрема, підприємство може прийняти рішення про інвестування коштів в енергоефективне обладнання, що вплине на його фінансовий, виробничий, природний та соціально-репутаційний капітали.

Для аналізу, узагальнення та представлення інформації про вплив оподаткування на капітали під час інтегрованого звітування доцільно використовувати фінансові та нефінансові показники, які відображатимуть кількісні та якісні зміни капіталів. Фінансові та нефінансові показники доцільно розробляти з урахування інформаційних запитів зацікавлених сторін, галузевих особливостей діяльності компанії, зовнішніх (екзогенних) та внутрішніх (ендогенних) аспектів оподаткування.

Орієнтовні фінансові та нефінансові показники впливу оподаткування на капітали підприємства представлені в табл. 2.

Таблиця 2

Орієнтовні фінансові та нефінансові показники впливу оподаткування на капітали підприємства

Види капіталів підприємства	Складові капіталів	Фінансові показники	Нефінансові показники
Фінансовий капітал	Наявні кошти, борги, кредити, гранти тощо	Сукупний оборот, дохід компанії. Прибуток до оподаткування або збиток. Корпоративний податок.	Рівень податкового навантаження. Плани щодо реструктуризації підприємства. Управління податковими платежами.

Виробничий капітал	Інфраструктура, виробничі фізичні об'єкти тощо	Вартість матеріальних активів. Інвестиції в основні засоби.	Якісні характеристики виробничих фондів (енергоєфективність, екологічність тощо), зусилля, спрямовані на їх покращення.
Соціально-репутаційний капітал	Основні клієнти, ділові партнери, репутація, відносини з громадою тощо	Місцеві податки та збори. Розрахунки в юрисдикціях із шкідливою податковою конкуренцією.	Рейтинг платників податків. Дотримання податкового законодавства.
Людський капітал	Співробітники, їх компетенція, мотивація тощо	Податок на доходи фізичних осіб. Страхові внески.	Корпоративне пенсійне, медичне страхування, страхування життя.
Природний капітал	Природні ресурси, їх використання, збереження тощо	Обов'язкові збори та платежі за використання природних ресурсів. Екологічний податок.	Заходи щодо енергоєфективності, зменшення рівня забруднення навколишнього середовища.
Інтелектуальний капітал	Інтелектуальна власність, інновації тощо	Витрати на інновації та розробки.	Інновації підприємства, які вплинуть на оподаткування.

Джерело: складено автором на основі [1]

Висновки. В умовах сталого розвитку оподаткування є важливим чинником зміни капіталів та вартості підприємства в короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі.

Під час розкриття інформації про податки в інтегрованій звітності, прийняття рішень у сфері оподаткування компаніям необхідно враховувати зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні) аспекти оподаткування, визначити фінансові та нефінансові показники, які характеризуватимуть кількісні та якісні зміни капіталів під впливом оподаткування.

Перспективами подальших досліджень є напрацювання практичних рекомендацій щодо оцінювання впливу оподаткування на капітали підприємства.

Список літератури

1. The International Integrated Reporting Framework. URL: <https://www.integratedreporting.org/resource/international-ir-framework/> (дата звернення 17.12.2023).
2. EFRAG-GRIJOINT STATEMENT OF INTEROPERABILITY. URL: <https://efrag.sharefile.com/share/view/s459956b01c6841298f78e5031759ca6e/fo8ed338-4c5e-4502-823b-88009818b85a> (дата звернення 17.12.2023).
3. Серпенінова Ю., Макаренко І., Олексіч Ж., Городецька М. Проблеми і перспективи розвитку інтегрованої звітності для сталого розвитку. Journal of Innovations and Sustainability. 2022. Vol. 6 No. 3. DOI: <https://doi.org/10.51599/is.2022.06.03.05>.
4. Семенова С., Шпирко О. Особливості підготовки інтегрованої звітності європейських компаній. Збірник наукових праць ДУІТ. Серія «Економіка і управління». 2022. Вип. 52. DOI: <https://doi.org/10.32703/2664-2964-2022-52-65-71>.
5. Макаренко І., Серпенінова Ю., Олексіч Ж., Костенко О., Пуговкіна Ю. Інтегрована звітність провідних компаній у сфері корпоративної соціальної відповідальності у ЄС та

Україні: кейс-стаді та бенчмарк-аналіз. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2023. Vol. 7 No. 1. DOI: <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.01.12>.

6. Шкроміда В., Шкроміда Н., Гнатюк Т. Інтегрована звітність у контексті інформаційного забезпечення ключових стейкхолдерів. *The actual problems of regional economy development*. 2022. Vol. 2 No. 18. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.2.18.23-30>.

7. Багрий К. Інтегрована звітність – сучасна звітність для бізнесу. Інформаційно-аналітичне забезпечення безпеко-орієнтованого управління в умовах глобалізації : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції. 17-18 листопада 2022 року. Харків. URL: <https://eprints.kname.edu.ua/62887/> (дата звернення 17.12.2023).

8. Свічкач Н. Інтегрована звітність як нова модель управління бізнесом. *Innovative educational technologies: european experience and its application in training in economics and management : scientific and pedagogic internship*. 10 october – 20 november 2022. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2022. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/49213/1/Рига%20Жовтень-листопад%202022.pdf> (дата звернення 17.12.2023).

9. Hamad S., Lai F.W., Shad M.K., Khatib S.F.A., Ali S.E.A. Assessing the implementation of sustainable development goals: does integrated reporting matter? *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*. 2023. Vol. 14 No. 1. P. 49-74. DOI: <https://doi.org/10.1108/SAMPJ-01-2022-0029>.

10. Permatasari I., Narsa I.M. Sustainability reporting or integrated reporting: which one is valuable for investors? *Journal of Accounting & Organizational Change*. 2022. Vol. 18 No. 5. P. 666-684. DOI: <https://doi.org/10.1108/JAOC-12-2020-0204>.

11. Sustainable Finance and Tax. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2021-06/20210615_sustainable_finance_and_tax.pdf (дата звернення 17.12.2023).

12. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/taxation>. (дата звернення 17.12.2023).

13. Магопєць О. Визначення сутності поняття «оподаткування» в контексті його сприйняття як соціального процесу. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2018. Вип. 33. С. 111-119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npknku_e_2018_33_15 (дата звернення 17.12.2023).

14. Сидорович О. Інститути оподаткування: детермінанти функціонування в фіскальному просторі : дис. ... д-ра економічних наук : 08.00.08 / ТНЕУ. Тернопіль, 2018. 563 арк. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/28238/1/dis.pdf> (дата звернення 17.12.2023).

15. Амбрик Л. Податкова поведінка: теоретичний базис та практичні аспекти. *Ефективна економіка*. 2017. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5729> (дата звернення 17.12.2023).

References

1. The International Integrated Reporting Framework. (2021). Retried from: <https://www.integratedreporting.org/resource/international-ir-framework/>.

2. EFRAG-GRIJOINT STATEMENT OF INTEROPERABILITY. (2023). Retried from: <https://efrag.sharefile.com/share/view/s459956b01c6841298f78e5031759ca6e/fo8ed338-4c5e-4502-823b-88009818b85a>.

3. Serpeninova, Yu., Makarenko, I., Oleksich, Zh. & Horodetska, M. (2022). Problems and prospects of the development of integrated reporting for sustainable development. *Journal of Innovations and Sustainability*, 6, 3 DOI: <https://doi.org/10.51599/is.2022.06.03.05>. [In Ukrainian].

4. Semenova, S., Shpyrko, O. (2022). Peculiarities of preparation of integrated reports of a European company. *Zbirnyk naukovykh prats DUIT. Seriiia «Ekonomika i upravlinnia»*, 52. DOI: <https://doi.org/10.32703/2664-2964-2022-52-65-71>. [In Ukrainian].

5. Makarenko, I., Serpeninova, Yu., Oleksich, Zh., Kostenko, O. & Puhovkina, Yu. (2023). Integrated reporting of leading companies in the field of corporate social responsibility in the EU and Ukraine: case studies and benchmark analysis, *Journal of Innovations and Sustainability*, 7, 1. DOI: <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.01.12>. [In Ukrainian].

6. Shkromyda, V., Shkromyda, N., Hnatiuk T. (2022). Integrated reporting in the context of information provision of key stakeholders. *The actual problems of regional economy development*, 2, 18. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.2.18.23-30>. [In Ukrainian].

7. Bahrii K. (2022). Intehrovana zvitnist – suchasna zvitnist dlia biznesu. *Informatsiino-analitychne zabezpechennia bezpeko-orientovanoho upravlinnia v umovakh hlobalizatsii* :

materialy XI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. 17-18 lystopada 2022 roku. Kharkiv. Retrieved from: <https://eprints.kname.edu.ua/62887/>. [In Ukrainian].

8. Svichkar, N. (2022). Intehrovana zvitnist yak nova model upravlinnia biznesom. Innovative educational technologies: european experience and its application in training in economics and management : scientific and pedagogic internship. 10 october – 20 november 2022. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2022. Retrieved from: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/49213/1/Рига%20Жовтень-листопад%202022.pdf>. [In Ukrainian].

9. Hamad, S., Lai, F.W., Shad, M.K., Khatib, S.F.A. and Ali, S.E.A. (2023). Assessing the implementation of sustainable development goals: does integrated reporting matter? Sustainability Accounting, Management and Policy Journal, Vol. 14 No. 1, 49-74. DOI: <https://doi.org/10.1108/SAMPJ-01-2022-0029>.

10. Permatasari, I. and Narsa, I.M. (2022). Sustainability reporting or integrated reporting: which one is valuable for investors? Journal of Accounting & Organizational Change, 18, 5, 666-684. DOI: <https://doi.org/10.1108/JAOC-12-2020-0204>.

11. Sustainable Finance and Tax. (2021). Retrieved from: https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2021-06/20210615_sustainable_finance_and_tax.pdf.

12. Cambridge Dictionary. Retrieved from: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/taxation>.

13. Mahopets, O. (2018). Definition of the essence of the concept of "taxation" in the context of its initiation as a social process. Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky, 33, 111-119. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2018_33_15. [In Ukrainian].

14. Sydorovych, O. (2018). Instytuty opodatkuvannia: determinanty funktsionuvannia v fiskalnomu prostori : dys. ... d-ra ekonomichnykh nauk : 08.00.08 / TNEU. 563 ark. Retrieved from: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/28238/1/dis.pdf>. [In Ukrainian].

15. Ambryk, L. (2017). Tax behavior: theoretical basis and practical aspects . Efektyvna ekonomika, 8. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5729>. [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 06.12.2023

Прийнята до публікації 10.12.2023